

সোতৰ

বাক্য প্ৰকৰণ

ক। বাক্যৰ কথা

১। বাক্য কি? সংস্কৃত বাক্ শব্দৰ পৰা বাক্য শব্দৰ সৃষ্টি হৈছে। বাক্ মানে মুখৰ কথা। মানুহে বাক্যৰে কথা কয়। মুখেৰে উচ্চাৰিত ধ্বনিময় সংকেতেৰে অৰ্থৰহ পদৰ সৃষ্টি হয়; তেনে এটা বা একাধিক পদ বা পদ সমষ্টিৰে বাক্য হয়। সেই বাক্যই কথা বা ভাষা। বাক্যৰ গঠনকে, সেয়েহে, এক প্ৰকাৰে ভাষাৰ গঠন বুলি ক'ব পাৰি।

বাক্যৰ গঠনত পদেই মূল সামগ্ৰী। এই পদ যেনেকৈ তেনেকৈ লগ লগালেই বাক্য পোৱা নাযায়। বাক্য হ'বলৈ হ'লে, (১) বাক্যৰ আকাঙ্ক্ষা পূৰ্ণ হ'ব লাগে; (২) পদবোৰ বাক্যত প্ৰয়োগ হ'বৰ যোগ্য হ'ব লাগে; আৰু, (৩) পদৰ লগত পদৰ আসক্তিও সুদৃঢ় আৰু সুস্পষ্ট হ'ব লাগে। যোগ্যতা থকা আসক্তিয়ুক্ত পদে আকাঙ্ক্ষা পূৰ্ণ কৰিলেহে বাক্য পোৱা যায়। সেই কাৰণে, বাক্যৰ কথা বুজিবলৈ আকাঙ্ক্ষা, যোগ্যতা আৰু আসক্তিৰ কথা পোন প্ৰথমে জানিব লাগে।

খ। পদৰ আকাঙ্ক্ষা

২। আকাঙ্ক্ষা শব্দৰ সাধাৰণ অৰ্থ হেঁপাহ বা ইচ্ছা। বাক্যৰ গঠনত এই আকাঙ্ক্ষাই বাক্যৰ অপূৰ্ণতা গুচাই পূৰ্ণতা লাভ কৰাৰ ইচ্ছা বুজায়। বাক্যৰ এই অপূৰ্ণতা কিহৰ অপূৰ্ণতা? কিহে বাক্য সম্পূৰ্ণ কৰে সেই কথাও তোমালোকে জানিব লাগে। বাক্যৰ অপূৰ্ণতা গুচাই কিহে সম্পূৰ্ণ কৰে সেই কথা জানিবলৈ বাক্যৰ, অৰ্থাৎ কথা কোৱাৰ সুৰ বা সুৰলহৰৰ জ্ঞান অপৰিহাৰ্য।

৩। সুৰ লহৰ। আমি কথা কওঁতে কেৱল স্বৰ আৰু ব্যঞ্জন ধ্বনি, আৰু এই ধ্বনি বা ধ্বনি সমষ্টিৰে গঠিত শব্দ আৰু পদকেই উচ্চাৰণ নকৰোঁ। এইবোৰৰ লগতে কথা কোৱাৰ সুৰ বা সুৰ লহৰো এৰাব নোৱাৰাকৈ ওতপ্ৰোত ভাবে জড়িত হৈ থাকে। সুৰ লহৰৰ অবিহনে বাক্য উচ্চাৰিত হ'বই নোৱাৰে বুলি মনত ৰাখিবাইক।

সুৰলহৰ শব্দয় কথা কোৱাৰ লয় বুজায়। এই লয়ে পদসমষ্টিৰে নিৰ্মিত বাক্য, খণ্ডবাক্য, গৰ্ভবাক্য বা বাক্যাংশৰ সীমা নিৰ্ণয় কৰি দিয়ে। আমাৰ প্ৰচলিত ব্যাকৰণবোৰত কথাৰ লয় বিষয়টো সম্পূৰ্ণ উপেক্ষা কৰা হৈ আহিছে। প্ৰচলিত ব্যাকৰণৰ লিখকসকলৰ মতে সমাপিকা ক্ৰিয়া পদে বাক্য শেষ কৰে; অৰ্থাৎ সমাপিকা ক্ৰিয়াপদযুক্ত পদসমষ্টিয়েই বাক্য। পিচে, এই কথাটো শুদ্ধ নহয়। কাৰণ, বাক্য ক'ত শেষ হ'ব সেইটো কথা কোৱাৰ লয় বা সুৰ লহৰেহে প্ৰধানতঃ নিৰ্ণয় কৰে। তদুপৰি, কোনো এটা বাক্যয় সাধাৰণ বিবৃতি

বুজাইছে, নে অনুজ্ঞা বা আদেশ বুজাইছে, সুবলহৰৰ পৰাহে জানিব পাৰি। সুবলহৰৰ পৰাহে শ্ৰোতাৰ বাক্য শ্ৰৱণৰ আকাঙ্ক্ষা পূৰ্ণ হয়।

৪। কথা কওঁতে কেনেকৈ লয় লগাই কথা কোৱা হয় তোমালোকে নিজে কোৱা আৰু শুনা কথাৰ পৰা বুজিবলৈ চেষ্টা কৰাইক। সুৰ লহৰ বুজাবলৈ লিখিত ভাষাত দাঁৰি (।), প্ৰশ্নবোধক চিন (?), কোলন (:), ছেমিকোলন (;), কমা (,), হাইফেন (-), ডেচ (—) আদি বিভিন্ন যতি চিহ্নৰ ব্যৱহাৰ হয়। এই যতিবোৰৰ কিছুমানক পূৰ্ণবাক্যৰ যতি বোলে; অৰ্থাৎ এইবোৰে বাক্য শেষ হোৱা বুজায়। কিছুমানক বাক্যাংশ, খণ্ডবাক্য, গৰ্ভবাক্য আদিৰ যতি, বা অপূৰ্ণ বাক্যৰ যতি বোলে। এই যতিবোৰে বাক্যৰ একোটা খণ্ডৰ মাজত অৰ্থৰ সঙ্গতি ৰাখি ক্ষণিক বিৰামৰ ইঙ্গিত দিয়ে; আৰু এনেকৈয়ে সুবলহৰৰ বৈশিষ্ট্য দাঙি ধৰে। ইয়াৰ পৰা তোমালোকে বুজিলা যে, লিখিত ভাষাত ব্যৱহৃত এই যতি চিহ্নবোৰ উকা চিন মাথোন নহয়; ইহঁতৰ প্ৰয়োগত গভীৰ তাৎপৰ্য আছে। ইহঁতে কোৱা কথাত লালিত্য প্ৰদান কৰে। এক কথাত ক'বলৈ গ'লে এই যতিচিহ্নবোৰে ইঙ্গিত দিয়া সুৰ লহৰেহে বাক্যত প্ৰাণৰ সঞ্চাৰ কৰে।

উদাহৰণ স্বৰূপে মন কৰা :

মই এতিয়া নাযাওঁ।

এইটো দাঁৰিৰে অন্ত পৰা পদসমষ্টি; ইয়াৰ সুবলহৰ পূৰ্ণ বাক্যৰ সুবলহৰ। এই সুৰ লহৰেৰে শুনিলে আমি বুজিম যে উক্ত পদ তিনিটাৰে বাক্যটো পূৰ্ণ হৈছে। এই বাক্যটোৰ সুবলহৰ সলাই যদি কোৱা হয়,

মই এতিয়া নাযাওঁ

(এই চিনে অপূৰ্ণ বাক্যৰ সুবলহৰ বুজাইছে।)

এই সুবলহৰেৰে মাতিলে বুজা যাব যে এই বাক্যৰ বক্তাজনৰ আৰু কথা ক'বলৈ বাকী আছে, ক'বলগীয়া কথাৰ অন্ত পৰা নাই; পিচৰ কথাখিনি মনলৈ অহা নাই কাৰণে হয়তো অলপ ৰৈছে। বক্তাজনৰ কথা কোৱা যেনেকৈ শেষ হোৱা নাই, শ্ৰোতাৰো তেনেকৈয়ে শ্ৰৱণৰ আকাঙ্ক্ষা পূৰ্ণ হোৱা নাই। এতিয়া, সেইখিনি কথাকে যদি এনেদৰে কোৱা হয়,

মই এতিয়া নাযাওঁ বুলি ভাবিছোঁ।

এই বাক্যটো শুনি শ্ৰোতায় লগে লগে ভাবিব যে বক্তাৰ বক্তব্য শেষ হৈছে; গতিকে শ্ৰৱণৰ আকাঙ্ক্ষাও সিমানতে শেষ। এনেকৈয়ে, বাক্যৰ আকাঙ্ক্ষা প্ৰধানতঃ সুবলহৰৰ দ্বাৰা পূৰ্ণ হয়।

৫। বিশিষ্ট সুবলহৰেৰে মাতিলে কেতিয়াবা প্ৰসঙ্গক্ৰমে মাথোন এটা পদেৰেই এটা পূৰ্ণ বাক্য হ'ব পাৰে। যেনে,

তাত সেইজন কোন?

এইটো এটা প্ৰশ্নবোধক বাক্য : প্ৰশ্নবোধক যতিচিহ্নৰ পৰা ধৰিব পাৰি। এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ হ'ব পাৰে,—

মই। — এই উত্তৰটোত মাত্ৰ এটা পদহে আছে। ইয়াৰ যতিচিহ্ন দাঁৰি এটা পূৰ্ণবাক্যৰ চিন; এতেকে এটা পদেৰেই বাক্যটো সম্পূৰ্ণ হৈছে বুলি বুজা যায়।
ইয়াত এইজন মই বুলি নক লৈও শ্ৰোতাৰ উত্তৰটো ভালদৰে জানে; শ্ৰোতাৰ জ্ঞান আৰু আকাংক্ষা নাথাকে।

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা তোমালোকে বুজিলা যে, বাক্য সম্পূৰ্ণ কৰাৰ মুখ্য ভূমিকা বহন কৰে সুৰলহৰেহে। ইয়াৰ পৰা আৰু বুজিলা যে, সমাপিকা ক্ৰিয়াপদ যুক্ত পদসমষ্টি হ'লেই বাক্য সম্পূৰ্ণ নহ'বও পাৰে।

৬। কেতিয়াবা, একাধিক সমাপিকা ক্ৰিয়াপদযুক্ত পদসমষ্টিও মাত্ৰ এটা বাক্যৰ অন্তৰ্ভুক্ত হ'ব পাৰে। যেনে,

তুমি সভাত উপস্থিত আছিলি নে নাই মই নাজানো কাৰণেহে বাৰে বাৰে সুধি আছোঁ।

এই বাক্যত কম পক্ষেও সাতোটা স্বতন্ত্ৰ সম্পূৰ্ণ বাক্য হ'বৰ যোগ্য পদসমষ্টি আছে; সুকীয়া কৰ্তাপদ আৰু সুকীয়া সুকীয়া সমাপিকা ক্ৰিয়াপদো আছে। সেইবোৰ, যেনে,

(১) তুমি সভাত উপস্থিত আছিলি নে?

(২) তুমি সভাত উপস্থিত আছিলি নে নাই?

(৩) তুমি সভাত উপস্থিত আছিলি?

(৪) তুমি সভাত উপস্থিত আছিলি!

(৫) মই নাজানো।

(৬) মই নাজানো কাৰণেহে।— এইটোও কিবা প্ৰাসঙ্গিক উত্তৰ বুজোৱা বাক্য হ'ব পাৰে।

(৭) বাৰে বাৰে (মই) সুধি আছোঁ।

সুকীয়া সুকীয়া সুৰলহৰেহে এই সাতোটা সম্পূৰ্ণবাক্য ক'ব পৰা যায়। তথাপি, বিশিষ্ট সুৰলহৰেহে ক'লে এই সাতোটা পূৰ্ণ বাক্য লগ লাগি মাথোন এটাহে বাক্য বুজায়; আৰু তেতিয়াহে শ্ৰোতাৰো শ্ৰৱণৰ আকাংক্ষা পূৰ্ণ হয়।

৭। এইবাৰ, ড° বাণীকান্ত কাকতিৰ বৰগীত প্ৰবন্ধৰ পৰা লোৱা তলৰ বাক্যটো পঢ়ি চোৱা :

“মানৱ জীৱন দুঃপ্ৰাপ্য আৰু ক্ষণভঙুৰ মায়াময়; হৰি ভকতি মোহাচ্ছয় জীৱনসমুদ্ৰত ধ্ৰুবতৰা,— এয়ে নানা ভাৱ আৰু ভাষাত শঙ্কৰদেৱৰ গীতবোৰৰ তাৎপৰ্য।”

এই বাক্যটোত তিনিটা পূৰ্ণ বাক্য হ'বৰ যোগ্য পদসমষ্টি আছে। যেনে,

(১) মানৱজীৱন মায়াময়।

(২) হৰিভকিত ধ্ৰুবতৰা।

(৩) এয়ে নানা ভাৱ তাৎপৰ্য।

মূল বাক্যটোৰ এই তিনিওটা খণ্ড একোটাই হ'ব পূৰ্ণবাক্যৰূপে স্বীকৃত হ'ব পাৰে। তথাপি, যতি চিহ্নবোৰে বিশিষ্ট সুৰ লহৰৰ ইঙ্গিত দিয়া হেতু তিনিওটা খণ্ড মিলি মাত্ৰ এটা

পূৰ্ণ বাক্য ৰূপে গণ্য হৈছে। উক্ত দীঘল বাক্যটোত এটা কথা মন কৰিছানে? এই বাক্যটোত সমাপিকা বা অসমাপিকা এটাও ক্ৰিয়াপদ নাই।

৮। আকাঙ্ক্ষা পূৰণৰ কাৰণে কেতিয়াবা একোটা বাক্য অতি দীঘল হ'ব পাৰে। তেনে দীঘল বাক্য তোমালোকে কিতাপ পঢ়োঁতে পাই থাকা। এতিয়া এই ব্যাকৰণখনতো বহুতো দীঘল বাক্য তোমালোকে পঢ়ি আছে।

সংযোজক, বিযোজক আদি বিভিন্ন অৱ্যয় পদ আৰু অসমাপিকা ক্ৰিয়া তথা কৃদন্তু পদ প্ৰয়োগ কৰি বাক্য দীঘলীয়া কৰি নি থাকিব পাৰি। তলৰ বাক্যটো পঢ়া :

মই চিঠিখন লিখি পোনেই ডাকঘৰলৈ গৈ বেজিষ্টাৰ কৰি আহিহে ভাত খাম।

এই বাক্যটোত কোনো সংযোজক বা বিযোজক অৱ্যয় নাই; কিন্তু লিখি, গৈ, কৰি, আহিহে আদি অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ যোগত বাক্যটো দীঘল হৈছে। কিন্তু, এইবোৰৰ প্ৰয়োগ নহলেও কেৱল সুৰলহৰৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত আকাঙ্ক্ষায় বাক্যাংশ, খণ্ডবাক্য আৰু গৰ্ভবাক্যৰ মাজত সংহতি সাধন কৰি বাক্য সম্পূৰ্ণ কৰিব পাৰে।

গ। পদৰ যোগ্যতা

৯। পদৰ আকাঙ্ক্ষাৰ দৰেই পদৰ যোগ্যতাও পদসঙ্গতি আৰু পদসংহতিৰ এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ আলোচ্য বিষয়। বাক্যত যিকোনো পদ যি কোনো পদৰ লগত বহিব নোৱাৰে। যোগ্যতা অনুসৰিহে বাক্যত পদৰ চয়ন আৰু উপস্থাপন হ'ব পাৰে। পদৰ যোগ্যতা নিৰ্ভৰ কৰে দুটা কথাৰ ওপৰত; যেনে :

প্ৰথমতঃ পদৰ অৰ্থ; আৰু

দ্বিতীয়তঃ পদৰ ৰূপ বা গঠন।

১০। অৰ্থগত যোগ্যতা। বাক্যত ব্যৱহৃত পদৰ অৰ্থৰ সঙ্গতি বা মিল থাকিব লাগে। কেনেদৰে, মন কৰা :

আমি ভৰিৰে খোজ কাটোঁ, আৰু হাতেৰে ভাত খাওঁ।

এতিয়া, যদি কোৱা হয়, আমি হাতেৰে খোজ কাটোঁ, ভৰিৰে ভাত খাওঁ, তেনেহলে পদৰ অৰ্থৰ বিসঙ্গতিৰ কাৰণে বাক্যটো ভুল হ'ব।

এনেকৈয়ে, আমি অসমীয়া মানুহে ভাত খাওঁ; কিন্তু পানী পিওঁ। অৱশ্যে পানী খাওঁ বুলিলেও খাওঁ ক্ৰিয়াৰ অৰ্থত কোনো বিসঙ্গতি দেখা নাযায়। আমি অসমীয়া মানুহে প্ৰায় সকলো খোৱা বস্তুকেতো খাৱেই, আনকি, চৰলাঠি খাওঁ, গালিশপনি খাওঁ, উজুটিও খাওঁ।

এতিয়া চোৱা : খাওঁ আৰু পিওঁ— এই দুয়োটা ক্ৰিয়া পদেৰে পানী খোৱা কথা বুজাব পাৰি কাৰণেই ভাত খোৱাৰ ক্ষেত্ৰতো আমি ভাত পিওঁ বুলি ক'ব নোৱাৰোঁ। ভাত কৰ্মপদ, অৰ্থৰ লগত সঙ্গতি ৰক্ষা কৰি ক্ৰিয়া পদটো পিওঁ গুচাই খাওঁ কৰিলেহে বাক্যটো শুদ্ধ হ'ব। ঠিক এনেদৰে, আমি যি কোনো বস্তু লগ কৰোঁ। যেনে,

ভাতে আঞ্জাই লগ কৰোঁ;
গাখীৰে চেনিয়ে লগ কৰোঁ;
কাঠে বাঁহে লগ কৰি গাড়ীত আনো।

কিন্তু, অসমীয়া মানুহে মানুহক লগ ধৰে।

সেইকাৰণেই সঁজাতী দলে মুখ্যমন্ত্ৰীক লগ কৰিলে বুলিলে বাক্যটো ভুল হ'ব; লগ কৰিলে-ৰ ঠাইৰ লগ ধৰিলে হ'লেহে শুদ্ধ হ'ব। তাৰ কাৰণ, মানুহৰ ক্ষেত্ৰত লগ শব্দৰ কৰ্-ধাতুৰ লগত প্ৰয়োগ নহয়, ধৰ্-ধাতুৰ লগতহে হয়। সেইদৰে,

খেলুৱৈসকলক উষ্ণ সম্বৰ্ধনা জনালে। এই বাক্যটো ভুল : উষ্ণ শব্দ সম্বৰ্ধনা শব্দৰ লগত যুক্ত হ'ব নোৱাৰে। ইংৰাজী ভাষাত warm reception হ'ব পাৰে কাৰণেই অসমীয়াতো ইং. warm শব্দৰ উষ্ণ বা উষ্ণ অৰ্থ খাপ নাখায়। অসমীয়াত সাদৰ সম্বৰ্ধনা বুলিলেহে অৰ্থৰ সঙ্গতি স্থাপিত হয়, খাপ খায় আৰু বাক্যটো শুদ্ধ হয়।

এনেদৰে, ইং. warm clothes-অৰ অসমীয়া গৰম বা উমাল কানি কাপোৰ হ'ব পাৰে; সাদৰ কানি কাপোৰ হ'ব নোৱাৰে। আনহাতে, তপত বা কুহমীয়া পানী হ'ব পাৰে; উমালপানী হ'ব নোৱাৰে। উমাল কানি কাপোৰকো তপত কানি কাপোৰ বুলিলে ভুল হয়।

অৰ্থৰ যোগ্যতাহীনতা বা বিসঙ্গতিৰ উদাহৰণ বহুত দিব পাৰি। যেনে :

“যোৱাবছৰৰ ১৫ লাখ টকাৰ আয়ৰ বিপৰীতে এইবাৰ কুৰি লাখ
টকা পোৱা গৈছে।”

এই বাক্যটো ভুল; ইংৰাজী against শব্দৰ বিপৰীত অৰ্থ ইয়াত নাখাটে; আয়ৰ ঠাইত হ'লেহে অসমীয়াত অৰ্থৰ সঙ্গতি স্থাপিত হয়।

সেইদৰে,

“টাউন ক্লাবে মহাৰাণা ক্লাবৰ বিপৰীতে খেলিছিল”— এই বাক্যটোও অসমীয়া মতে ভুল।

টাউন ক্লাবে মহাৰাণা ক্লাবৰ লগত খেলিছিল হে— অসমীয়া মতে শুদ্ধ।

১১। পদৰ যোগ্যতাই ভাষা জতুৱা কৰে। পদৰ যোগ্যতা নথকাৰ কাৰণে তলৰ কথাবোৰ ভুল হৈছে :

ভুল
আঘাত হানে
সৈন্য মোতায়েন কৰে
বক্তব্য ৰাখে/থাকে
নিমন্ত্ৰণ থাকিল
নিয়ম মাফিক

শুদ্ধ
আঘাত কৰে
সৈন্য নিয়োগ কৰে
বক্তব্য দাঙি ধৰে/বক্তৃতা দিয়ে
নিমন্ত্ৰণ জনালোঁ।
নিয়ম মতে বা নিয়ম অনুসৰি

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা তোমালোকে বুজিলা যে, একোটা বিশেষ পদৰ অৰ্থৰ লগত একোটা বিশেষ অৰ্থবাচক পদৰহে সঙ্গতি লাগিব পাৰে। তেনে সঙ্গতি ভঙ্গ হ'লে কথাৰ অৰ্থত খেলিমেলি লাগে; তাৰ মানে, পদে অৰ্থগত যোগ্যতা হেৰুৱায়।

ওপৰৰ দুয়োটা ছেদৰ ভুল বিজতৰীয়া উদাহৰণবোৰৰ প্ৰধানতঃ বাতৰি কাকতৰ পৰা উদ্ধৃত হৈছে। সাংবাদিকসকলৰ দৰে বহুতো জনাবুজা লোকেও এনে ভুল কৰা দেখা যায়। ইয়াৰ প্ৰধান কাৰণ অন্য ভাষাৰ প্ৰভাৱ আৰু নিজৰ ভাষাৰ গঠনৰ বিষয়ত অজ্ঞতা বুলি বুজিবা আৰু তোমালোকে এতিয়াৰ পৰা সতৰ্ক হ'বাহঁক।

১২। **ৰূপগত যোগ্যতা।** অৰ্থৰ যোগ্যতাৰ দৰে ৰূপগত যোগ্যতাও বাক্যৰ গঠনত অতি প্ৰয়োজনীয় এটা গুণ। ৰূপগত যোগ্যতাৰ অভাৱত বাক্য দেখাত শুদ্ধ যেন লাগিলেও প্ৰকৃতৰ্থত অসামৰ্থক আৰু ভুল হয়।

পদৰ ৰূপগত যোগ্যতাকো দুটা ভাগত ভগোৱা হয়। যেনে :

ৰূপাত্মক যোগ্যতা; আৰু
সাধনগত যোগ্যতা।

১৩। **ৰূপাত্মক যোগ্যতা।** তোমালোকে ইতিমধ্যে শব্দৰ ৰূপ আৰু ধাতুৰ ৰূপৰ কথা পঢ়ি আহিছা। সম্বন্ধবাচক পুৰুষৰ বিভক্তি (পৃষ্ঠা ১৪২—১৫১) আৰু কাৰকৰ বিভক্তি (পৃষ্ঠা ১৫১—১৫৯) যোগ হ'লে নামশব্দবোৰ বাক্যত ব্যৱহাৰৰ উপযোগী পদ হয়। সেইদৰে, ধাতু ৰূপৰ পুৰুষবাচক বিভক্তিবোৰ (পৃষ্ঠা ১৩৭—১৪০) যোগ হ'লে ধাতু বা ধাতুশব্দবোৰ ক্ৰিয়াপদ হৈ বাক্যত পদ হৈ পৰে। এই বিভক্তিবোৰ নালাগিলে বাক্যত শব্দ ব্যৱহাৰ হ'ব নোৱাৰে। নাইবা, যি শব্দত য'ত যি বিভক্তি লাগে, সেই শব্দত সেই বিভক্তি নলগোৱাকৈ কথা ক'লে বা লিখিলে পদে ৰূপাত্মক যোগ্যতা হেৰুৱায়; তেতিয়া বাক্য ভুল হয়।

উদাহৰণ স্বৰূপে তলৰ বাক্যদুটা পৰীক্ষা কৰা :

(ক) হাঁহবোৰ আকাশত উৰি আছে।

(খ) হাঁহবোৰে পুখুৰীত সাঁতুৰি আছে।

এই বাক্যদুটাৰ ক্ৰিয়াপদ উৰি আছে আৰু সাঁতুৰি আছে— দুয়োটাই অকৰ্মক। সেইদৰে,

আকাশত আৰু পুখুৰীত— একে অধিকৰণ কাৰকৰ পদ। তথাপি কৰ্তাপদ দুটাৰ হাঁহবোৰ আৰু হাঁহবোৰে ৰূপ বেলেগ হৈছে।

(ক)-বাক্যৰ হাঁহবোৰ পদত কৰ্তাকাৰকৰ শূন্যবিভক্তি যোগ হৈছে।

(খ)-বাক্যৰ হাঁহবোৰে পদত একে কৰ্তাকাৰকতে এ-বিভক্তি যোগ হৈছে। অৰ্থাৎ

কৰ্তাপদ দুটাৰ ৰূপগত ভিন্নতা প্ৰকাশ পাইছে। এই বাক্যদুটাৰ কৰ্তাপদ দুটা পৰীক্ষা কৰি বুজিলা যে, সাঁতুৰি আছে ক্ৰিয়া পদৰ লগত সঙ্গতি ৰক্ষা কৰিবলৈ হ'লে কৰ্তাপদটোত এ-বিভক্তিৰ নিতান্ত প্ৰয়োজন। কিন্তু, উৰি আছে ক্ৰিয়া পদৰ লগত সঙ্গতি ৰক্ষা কৰিবলৈ কৰ্তাপদত শূন্যবিভক্তিৰহে প্ৰয়োজন। পদৰ লগত পদৰ এনে সঙ্গতি স্থাপন কৰিব পৰা

গুণকে পদৰ ৰূপগত যোগ্যতা বোলে। পদৰ এনে ৰূপগত যোগ্যতা নোহোৱাৰ কাৰণে তলৰ বাক্যবোৰ ভুল হৈছে :

ভুল	শুদ্ধ
মই বজাৰক যাওঁ।	মই বজাৰলৈ যাওঁ।
মই ঘৰত যাওঁ।	মই ঘৰলৈ যাওঁ।
আপুনি স্থিলং যাব।	আপুনি স্থিলঙলৈ যাব।
আপুনি কেতিয়া আহিলে।	আপুনি কেতিয়া আহিল।
তেখেত পুতেকক ঘৰত পঠালে।	তেখেতে পুতেকক ঘৰলৈ পঠালে।
তহঁতে কলৈকো নাযাবি।	তহঁত কলৈকো নাযাবি।

১৪। অসমীয়া ভাষাত সম্বন্ধ বুজোৱা বিশেষ্য শব্দবোৰত দূতৰপীয়া বিভক্তিৰ যোগ হয়। এনেকুৱা শব্দত প্ৰথমে পুৰুষ অনুসৰি বিভক্তি লগাৰ পিচত কাৰক বাচক বিভক্তি লাগিলেহে পদবোৰ বাক্যত বহিবৰ যোগ্য হয়। এয়ে ৰূপগত যোগ্যতা। এনে ৰূপগত যোগ্যতা নোহোৱাৰ কাৰণে তলৰ বাক্যবোৰ ভুল হৈছে :

ভুল	শুদ্ধ
তোমাৰ মায় মাতিছে।	তোমাৰ মা-ৰায় মাতিছে।
তোৰ দেউতাক মই দেখিছোঁ।	তোৰ দেউতাৰক মই দেখিছোঁ।
তেখেতৰ জীয়ে চাকৰি কৰে।	তেখেতৰ জীয়েকে চাকৰি কৰে। ইত্যাদি।

১৫। ৰূপগত যোগ্যতাৰ অভাৱত বাক্য ভুলো হ'ব পাৰে, নাইবা, বাক্যৰ অৰ্থ সম্পূৰ্ণ বেলেগ হৈ পৰিবও পাৰে। তলৰ বাক্যদুটা পৰীক্ষা কৰিলে কথাটো স্পষ্টকৈ বুজিব পাৰিবা :

(ক) মোৰ ঘনেঘনে পানী লাগে।

(খ) মোক ঘনেঘনে পানী লাগে।

এই দুয়োটা বাক্য শুদ্ধ। ইহঁতৰ মোক আৰু মোৰ পদৰ বাহিৰে সকলো পদ একে। মোক আৰু মোৰ এই পদ দুটাও একেটা মই সৰ্বনামৰ ভিন্ন ৰূপ মাথোন। এনেদৰে মাত্ৰ এটা পদৰ ৰূপ ভিন্ন হোৱা কাৰণে বাক্যদুটাৰ অৰ্থ সম্পূৰ্ণ বেলেগ হৈ পৰিছে। তেনেদৰেই,

মই ৰামক কথা কৈ আছোঁ। আৰু,

মই ৰামৰ কথা কৈ আছোঁ।

এই বাক্য দুটাৰ অৰ্থও বেলেগ বেলেগ।

সেইকাৰণে, বক্তাই কি বুজাব খুজিছে সেইটো সুস্পষ্ট হ'বলৈ হ'লে পদৰ ৰূপগত যোগ্যতালৈ সততে লক্ষ্য ৰাখিব লাগে।

১৬। সাধনগত যোগ্যতা। শব্দৰ সাধন ভুল হ'লেও পদৰ ৰূপগত যোগ্যতা নোহোৱা হয়। অসমীয়া ভাষাত লিঙ্গ আৰু বচনৰ প্ৰত্যয়বোৰ শব্দ সাধনৰ প্ৰত্যয়। সেইকাৰণে এইবোৰ প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগত ভুল হ'লে শব্দৰ সাধন ভুল হয়; তেতিয়া সেই শব্দৰ পৰা পোৱা পদো ভুল হয়। দুটামান উদাহৰণলৈ মন কৰা :

ভুল

লিঙ্গ : এইজনী তিবোতা কণা।
 তিবোতাজনী লাজুকী।
 বচন : আমালোক নায়াওঁ।
 তেখেতলোকৰ দাবী।
 তহস্তে নাযাৰ নেকি?

শুদ্ধ

এইজনী তিবোতা কণী।
 তিবোতাজনী লাজুকী।
 আমি নায়াওঁ।
 তেখেতসকলৰ দাবী।
 তহঁতে নাযাৰ নেকি?

১৭। অসমীয়া ভাষাৰ উপশব্দবোৰো শব্দসাধনৰ প্ৰত্যয় বিশেষ। এতেকে এইবোৰৰ প্ৰয়োগৰ ভুল হ'লেও পদে বাক্যত ব্যৱহাৰ হোৱাৰ যোগ্যতা হেৰুৱায়। যেনে :

ভুল

ৰজাটো বৰ প্ৰতাপী
 ৰাণীজনী শূৰনী।
 কিতাপটো/নৈটো/বিলটো
 মাইকীটো/আপীটো

শুদ্ধ

ৰজাজন বৰ প্ৰতাপী।
 ৰাণীগৰাকী শূৰনী।
 কিতাপখন/নৈখন/বিলখন
 মাইকীজনী/আপীজনী, ইত্যাদি।

১৮। কৃৎ আৰু তদ্ধিৎ প্ৰত্যয়বোৰো শব্দ সাধনৰে প্ৰত্যয়। এই প্ৰত্যয়বোৰৰ প্ৰয়োগত ভুল হ'লে পদে সাধনগত যোগ্যতা হেৰুৱায়। যেনে :

ভুল

'প্ৰাচুৰ্যতা দেখা গৈছে'।
 'তাৎপৰ্যতা উপলব্ধি কৰা উচিত'।
 'প্ৰাধান্যতা লাভ কৰিছে'।
 'বাহুল্যতাৰ ভয়ত ইমানতে সামৰিলোঁ'।

শুদ্ধ

প্ৰাচুৰ্য দেখা গৈছে।
 তাৎপৰ্য উপলব্ধি কৰা উচিত।
 প্ৰাধান্য লাভ কৰিছে।
 বাহুল্যৰ ভয়ত ইমানতে সামৰিলোঁ।

এইবোৰ তদ্ধিৎ প্ৰত্যয়ৰ সাধনগত ভুল। কৃ-প্ৰত্যয়ৰ ক্ষেত্ৰতো এনেধৰণৰ নানান ভুল হয়। ওপৰৰ উদাহৰণবোৰ অসমৰ প্ৰথিতযশা লিখকৰ পৰা উদ্ধৃত বুলি জানিবা। আজিকালি এনে ভুলৰ প্ৰকোপ বাঢ়িছে। সেইকাৰণে তোমালোক সদায় সতৰ্ক হ'বাইক।

ঘ। পদৰ আসক্তি

১৯। আসক্তি শব্দ সংস্কৃতৰ আ-সদ্-তি (ক্তিন্) যোগত সাধিত হৈছে। ইয়াৰ ব্যুৎপত্তিগত অৰ্থ ওচৰতে বহা বা লগালগিকৈ থকা অৱস্থা, অৰ্থাৎ নিকটতা। অৰ্থগত আৰু ৰূপগত যোগ্যতা থকা পদবোৰ বাক্যত যথোপযুক্ত ক্ৰমত যথাসম্ভৱ ওচৰা উচৰিকৈ সজোৱা হয়। পদবোৰৰ এনে অৱস্থানকে পদৰ আসক্তি বোলে।

বাক্যত পদৰ আসক্তি নিৰ্ণয় কৰি তলত দিয়া কথাবোৰ জানিব পাৰি। যেনে,

- (১) পদৰ লগত পদৰ সঙ্গতি আৰু সেই সঙ্গতিৰ গাঢ়তা।
- (২) সমস্তপদ আৰু খণ্ডবাক্যৰ গঠন।
- (৩) গৰ্ভবাক্যৰ গঠন আৰু অৱস্থান। আৰু,
- (৪) বাক্যৰ অৰ্থৰ স্পষ্টতা।

একে আধাৰে ক'বলৈ গ'লে আসক্তি নিৰ্ণয়েই প্ৰকাৰান্তৰে বাক্য বিশ্লেষণ বুলি ধৰিব পাৰি।

আসক্তি নিৰ্ণয়ত স্বাসাঘাত আৰু সুৰলহৰৰো ভূমিকা আছে। এইবোৰৰ আলোচনা কিছু ওখ খাপৰ কথা। ইয়াত মাথোন প্ৰয়োজন বিশেষে স্বাসাঘাতৰ উল্লেখহে কৰা হৈছে। আমি কথা বতৰা কওঁতে কোনো কোনো শব্দত জোৰ পৰে। এই জোৰকে সাধাৰণ ভাবে স্বাসাঘাত বোলে বুলি বুজিবা।

২০। আসন্ন অঙ্গ। বাক্যত মাথোন দুটাহে পদ থাকিলে সেই পদ দুটাৰ পৰস্পৰৰ মাজত আসক্তি গাঢ় বুলি সহজে বুজা যায়। যেনে,

আমি ছাত্ৰ। ল'ৰাবোৰে খেলিছে।

তেখেত শিক্ষক। তেওঁ নাই।

ইয়াত আমি পদৰ লগত ছাত্ৰ পদৰ, ল'ৰাবোৰে পদৰ লগত খেলিছে পদৰ, তেখেত পদৰ লগত শিক্ষক পদৰ, তেওঁ পদৰ লগত নাই পদৰ আসক্তিৰ কথা জনা যায়। এনে আসক্তিয়ুক্ত পদবোৰৰ পৰস্পৰক পৰস্পৰৰ আসন্ন অঙ্গ বোলে। অৰ্থৰ মিল বা সঙ্গতি অনুসৰি আসন্ন অঙ্গ নিৰ্ণিত হয়। আসন্ন অঙ্গবোৰ লগ হৈ বাক্যত একোটা গোট বা খণ্ড তৈয়াৰ কৰে। অৰ্থাৎ, ওপৰৰ বাক্য কেইটাৰ আমি আৰু ছাত্ৰ পৰস্পৰে পৰস্পৰৰ আসন্ন অঙ্গ। সেইদৰে, ল'ৰাবোৰে আৰু খেলিছে, তেখেত আৰু শিক্ষক, তেওঁ আৰু নাই এই কেইযোৰৰো পদবোৰ পৰস্পৰে পৰস্পৰৰ আসন্ন অঙ্গ।

এইবাৰ, তলৰ বাক্যটোলৈ মন কৰা :

ল'ৰাবোৰে ফুটবল খেলিছে।

এই বাক্যত ফুটবল আৰু খেলিছে পৰস্পৰে আসন্ন অঙ্গ; এতেকে, ফুটবল খেলিছে বাক্যটোৰ এটা খণ্ড বা গোট। গোটেই বাক্যটোলৈ মন কৰিলে বুজিবা যে, ল'ৰাবোৰে এটা পদ আৰু ইও বাক্যটোৰ এটা খণ্ড, ফুটবল খেলিছে— এই খণ্ডটোৰ আসন্ন অঙ্গ হৈছে। এই বাক্যটোৰ ফুটবল পদৰ আৰম্ভণিতে স্বাসাঘাত পৰিছে। বাক্যটোৰ ল'ৰাবোৰে ফুটবল— এই পদ দুটা লগ লগালে একো অৰ্থ নোলায়, অৰ্থাৎ, ইহঁতৰ অৰ্থৰ সঙ্গতি নাই। সেয়েহে, এই পদদুটা মিলি বাক্যৰ এটা গোট হ'ব নোৱাৰে; আৰু সেইকাৰণে এই পদদুটাৰ মাজত পোনপটীয়া আসক্তি নাই বুলি বুজিব লাগে। আকৌ চোৱা :

আমি অষ্টম শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰছাত্ৰী।

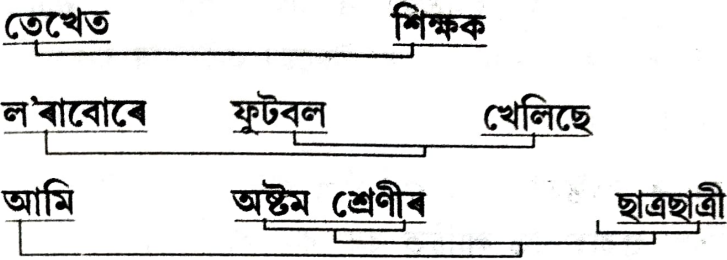
এই বাক্যত ছাত্ৰছাত্ৰী এটা গোট; ছাত্ৰ আৰু ছাত্ৰী প্ৰত্যেকেই প্ৰত্যেকৰ একোটা হ'ব আসন্ন অঙ্গ; ইয়াৰ ছাত্ৰ শব্দত স্বাসাঘাত পৰে।

সেইদৰে, অষ্টম শ্ৰেণীৰ আন এটা গোট; এই পদ দুটাৰ অৰ্থৰ সম্বন্ধ গাঢ়; সেয়েহে পৰস্পৰে পৰস্পৰৰ আসন্ন অঙ্গ; অষ্টম শব্দত স্বাসাঘাত পৰে।

অষ্টম শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰছাত্ৰী— এই গোটদুটাৰ অৰ্থৰ সঙ্গতি আছে কাৰণে দুয়োটা গোট লগ হৈ এটা খণ্ড হৈছে। এই খণ্ডটোৰ অন্তৰ্গত গোট দুটা পৰস্পৰে পৰস্পৰৰ আসন্ন অঙ্গ।

গোটেই বাক্যটোলৈ লক্ষ্য কৰিলে দেখিবা যে আমি পদৰ লগত অষ্টম শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰছাত্ৰী— এই দীঘল খণ্ডটো আসন্ন অঙ্গ হৈছে। এই পদবোৰৰ আমি আৰু অষ্টম শ্ৰেণীৰ, অথবা আমি আৰু ছাত্ৰছাত্ৰী লগ লাগি একোটাইঁত গোট বা খণ্ড হ'ব নোৱাৰে, কাৰণ, ইহঁতৰ মাজত আসক্তি গাঢ় নহয়।

আসক্তিৰ গাঢ়তা দেখুৱাই তলত দিয়াৰ দৰে উদাহৰণ দিব পাৰি। যেনে,

২১। অৰ্থৰ স্পষ্টীকৰণ। পদৰ আসন্ন অঙ্গ অনুসৰিহে বাক্যৰ অৰ্থ নিৰ্ণিত হয়। তলৰ বাক্যটোলৈ চোৱা :

গুৱাহাটীত পুৰণি কিতাপৰ দোকান নাই।

এই বাক্যটোৰ পুৰণি কিতাপৰ দোকান— এই পদ তিনিটাৰ আসক্তি সলাই দুটা অৰ্থ উলিয়াব পাৰি।

পুৰণি পদত স্বাসাঘাত পৰিলে পুৰণিকিতাপৰ এটা গোট হ'ব; তেতিয়া ইয়াৰ অৰ্থ হ'ব— গুৱাহাটীত পুৰণিকিতাপৰ দোকান নাই। অৰ্থাৎ দোকানৰ কিতাপবোৰ পুৰণি; তেনে কিতাপ বেচা দোকান গুৱাহাটীত নাই। আসক্তিৰ গাঢ়তা বুজাবলৈ পুৰণি আৰু কিতাপৰ এই পদ দুটা লগ লগাই এটা পদৰ দৰে লিখা ভাল; যেনে, পুৰণিকিতাপৰ। নাইবা, মাজত হাইফেন দি পুৰণি-কিতাপৰ বুলি লিখিব পাৰি। তেতিয়া বাক্যটোৰ পদবোৰৰ আসক্তি এনে হ'ব :

গুৱাহাটীত পুৰণি-কিতাপৰ দোকান নাই।

এইবাৰ, কিতাপৰ পদত জোৰ বা স্বাসাঘাত পৰিলে কিতাপৰ-দোকান— এই পদ দুটাৰ আসক্তি গাঢ় হৈ বাক্যটো এনে হ'ব :

গুৱাহাটীত পুৰণি কিতাপৰ-দোকান নাই।

এই বাক্যটোৰ অৰ্থ, দোকানবোৰ কিতাপৰ, এই দোকানবোৰ পুৰণি; তেনে পুৰণি বা বন্ধকলীয়া দোকান গুৱাহাটীত নাই। এই বাক্যটোৰ আসক্তি এনেদৰে দেখুৱাব পাৰি :

গুৱাহাটীত পুৰণি কিতাপৰ দোকান নাই।